

VILANOVA A PEU DE SEGELL

Josep Ferrer Serra

Resum:

Es relaciona Vilanova amb el món de la Filatèlia mitjançant una impremta nascuda a Vilanova i la Geltrú i més tard traslladada a Barcelona, on agafà el seu prestigi amb el nom Oliva de Vilanova.

Mots clau:

Vilanova, Oliva de Vilanova, Demetri Oliva i Sala, Joan Oliva i Sala, Joan Oliva i Milà, Filatèlia, Segells de Correus, República Espanyola, Guerra Civil, Ajuntament de Barcelona, Correu Submarí, Agència Filatèlica Oficial.

El nom “Oliva de Vilanova” és prou conegut i apreciat entre els bibliòfils d’arreu gràcies a una impremta nascuda a Vilanova i la Geltrú i traslladada posteriorment a Barcelona. A més de llibres, altres cotitzades produccions impreses sortiren també d’aquesta impremta. Una d’elles, la menys coneguda, són els signes de franqueig, vessant que potser no ha tingut la divulgació necessària, malgrat que algunes de les seves emissions de segells són molt apreciades i valuoses en el món de la filatèlia i no desmereixen gens, per la seva execució artística, el prestigi de la impremta Oliva.

Amb peus d’impremta “OLIVA DE VILANOVA-BARCELONA” o simplement “OLIVA DE VILANOVA”, el nom de la nostra ciutat ha viatjat arreu gràcies al Correu, i, encara avui, algunes peces formen part de les millors col·leccions admirades per filatelistes en exposicions nacionals i internacionals.

Notes històriques

L’any 1899 Joan Oliva i Milà (1858-1912) obria a la cantonada de la Rambla Ventosa amb el carrer de la Llibertat de Vilanova i la Geltrú, el primer establiment tipogràfic de la saga dels Oliva.

Joan Oliva i Milà nasqué a la masia de Can Mironet del Bosc, propera a Solers, en el terme de Sant Pere de Ribes¹. Primer treballà de caixista a París i Londres i després, ja a Vilanova, fou cridat per Víctor Balaguer per ordenar i catalogar la biblioteca que havia donat a la ciutat, la qual havia tingut un èxit immediat, fins i tot ja era utilitzada per alguns lectors abans de la seva inauguració oficial. Balaguer el 14 d’octubre de 1883 adreçà una carta a Joan Oliva tot dient-li:

“En primer lugar me felicito de que asistan a la biblioteca algunos lectores. Es preciso que se encuentren bien tratados en ella i adquieran el hábito de vistarla pues será de mucha importancia el crear en Villanueva una serie de lectores que aprovechen el material científico que se ha acumulado...”².

Reembres, núm. 1. Any 1993. Pàgs. 9-16.

Sembla que Joan Oliva va contribuir a enriquir el fons bibliogràfic seleccionant obres que, prèvia consulta amb Balaguer, van permetre crear un centre modern per l'època. Possiblement, veure passar per les seves mans tants tresors de lletra impresa l'esperonà a crear la impremta, lligant així el seu ofici, la seva admiració pels llibres i la tradició familiar.

El primer "Oliva de Vilanova", tal com l'anomena Virella i Bloda, ja tenia coneixença del món de la lletra impresa a través del seu oncle, Josep A. Milà i Artigues, tipògraf i publicista que dirigí el *Diario de Villanueva y Geltrú* entre 1868 i 1898³.

L'empresa adquirí un impuls extraordinari quan el 1912 els dos fills de Joan Oliva, en Demetri (1886-1966) i en Víctor Oliva i Sala (1884-1948), se'n feren càrrec. El 1915 la impremta es traslladà a Barcelona, lloc on el nom agafà el seu prestigi. Encara avui el nom d'Oliva continua formant part i donant renom al nostre patronímic imprès de la mà del besnét del primer Oliva, Víctor Oliva i Pascuet. Fruit del mateix és la iniciativa d'una revista dedicada al món de l'ex-librisme, d'excel·lent presentació, mercès a la qual el nom de Vilanova, particularment a través dels seus artistes, continua renombrat⁴; això, però, seria motiu d'un altre article.

Entrant ja en els signes de franqueig, cal apuntar que l'etapa d'impressió de segells correspon a l'època de Víctor i Demetri, els fills del fundador de l'impremta, tots dos col·leccionistes de segells. En Demetri manifestà públicament la seva afició⁵ i d'en Víctor se sap que posseïa una de les millors col·leccions catalanes de segells, de la qual se'n desprengué just abans del final de la guerra civil, segurament per motivacions econòmiques⁶.

Demetri Oliva

(Dibuix de **del Arco** reproduït de *Diario de Barcelona* del 6 de maig de 1950, pàg. 4)

Les emissions de segells de Correus

A la impremta Oliva de Vilanova s'imprimiren segells per a tres *clients* ben diferenciats:

- l'Ajuntament de Barcelona,
- el Govern de la República Espanyola i
- l'Agència Filatèlica Oficial (AFO).

Els segells de l'Ajuntament de Barcelona

En els estatuts de l'Exposició de Barcelona de l'any 1929 (15-V-1929 a 15-I-1930), aprovats per Reial Decret del 15-XI-1928, es preveia adoptar mesures econòmiques excepcionals per fer front al cost de la mateixa. En el Reial Decret de 25-VI-1929, d'acord amb els Estatuts, es fixà un arbitri sobre la correspondència postal:

“... un sello de 0,05 pts que llavarán todas las cartas y targetas postales que tengan su origen en Barcelona o en pueblos cuya distancia de dicha capital no exceda en 40 Km...”.

Aquest Reial Decret va ser modificat per un altre de 3-II-1931 que autoritzava a l'Ajuntament de Barcelona que en un període màxim de 34 anualitats pogués emetre els corresponents segells de sobretaxa que tenien d'aplicar-se a tota la correspondència originada a Barcelona o bé a la província a fi d'amortitzar el dèficit de l'Exposició⁷.

Les primeres emissions d'aquests segells foren encomanades a la impremta Sucesores de Henrich i Compañía de Barcelona. No fou fins el 1935 que la impremta Oliva de Vilanova es va fer càrrec de la impressió. Els primers segells de l'Ajuntament de Barcelona realitzats per Oliva foren la tercera i quarta sèrie de l'emissió de 1932-35 i foren il·lustrats amb l'escut de la ciutat. Després imprimí 21 emissions més, una de les quals exclusivament per a Telègrafs. En conjunt mostraren els indrets més representatius de la ciutat: portal gòtic de l'Ajuntament, vistes de l'Exposició de Barcelona, Verge de la Mercè, frontispici de l'Ajuntament amb la bandera espanyola onejant, façana de l'Ajuntament amb els escuts d'Espanya i Barcelona, casa Padellas, caravel·les de Colom, escut de Espanya i de Barcelona i casa de l'Ardiaca. Com a curiositat, amb el frontispici de l'Ajuntament i la bandera espanyola onejant, foren emesos cinc segells de diferent color a una sola tinta cadascun, però, a més, quatre d'aquests segells foren impresos junts en una *fulleta* commemorativa del *II Aniversario de la Liberación* tot presentant una molt significativa variant: la bandera espanyola ostentava el seu *rojo y gualda* tot contrastant amb la monocromia de la resta del segell.

La darrera emissió tingué lloc l'any 1945, quan finí l'aplicació de la sobretaxa. Els seus tres segells mostraven una composició del conjunt dels segells emesos anteriorment per l'Ajuntament de Barcelona. En aquests segells consta com a peu d'impremta “OLIVA DE VILANOVA - BARCELONA”, fins el 1941, i “OLIVA

DE VILANOVA”, fins el 1945. Tots aquests segells eren d’una valor facial de 5 cèntims, però alguns, els habilitats per a Telègrafs, sobre-impresos o ja impresos per a tal fi, tenien un valor més alt⁸.

En certa manera aquests segells reflecteixen la situació del moment. Així la sèrie de color verd del Portal gòtic de l’Ajuntament de Barcelona (1938), amb una tirada estimada de 24 milions, fou impresa en part, a causa de la penúria de la guerra, amb paper de molt baixa qualitat i de color gris. També, al produir-se l’ocupació de Barcelona per les tropes *nacionales*, després d’un curt període reaparegué la resta d’aquesta emissió (uns 9.275.000) amb una sobreimpressió vermella amb la significativa llegenda: "Arriba España, 26 Enero 1939"⁹.

Els segells de la República Espanyola

Oliva de Vilanova, però, no solament imprimir segells de sobretaxa per l’Ajuntament de Barcelona, sinó també per a la correspondència normal per tot el territori d’Espanya. Això fou a partir de 1938, és a dir en plena guerra civil i per la zona republicana. Farà estrany que s’encarregués l’impressió de signes de franqueig a impremtes fora de l’oficial Fàbrica Nacional de Moneda i Timbre, però, per una banda, ja hi havia precedents¹⁰ i, per l’altra, la situació del moment i l’evolució dels esdeveniments propicià la confecció d’emissions a la zona de reraguarda i no a Madrid que era zona de primera línia¹¹.

Motivat per l’esclat de la guerra i la divisió del territori en dues zones ben diferenciades, el correu en l’aspecte operatiu va sofrir una important reforma. El 26 de novembre de 1936, a Barcelona, Manuel Azaña i el Ministre de Comunicacions i Marina Mercant, B. Gíner de los Ríos, signaven un Decret que descentralitzava administrativament Correus mitjançant la creació d’unes Delegacions Regionals amb jurisdicció sobre diferents províncies. En el preàmbul del decret es llegeix:

“A fin de evitar la actual congestión en la esfera administrativa central del Ramo de Correos, surge la idea de establecer una Administración Postal intermedia entre la provincial i la central, que es la Dirección Regional, profundamente marcada en las ordenes políticas y administrativas de nuestro país”.

I més endavant:

“Sin embargo la situación del país no permite la total implantación de la reforma, sino la de una parte que alcanza a las provincias liberadas de los facciosos. Es decir, que, por ahora, ha de limitarse la creación de las Direcciones regionales a las denominadas del Centro, del Norte, de Cataluña y de Levante”¹².

Hi ha, a més, dos fets importants que cal tenir en compte. El primer, el Decret aparegut a *Gaceta de la República* del 31 d’octubre de 1937 fixant temporalment la residència del Govern republicà a Barcelona, i el segon, l’ordre ministerial, publica-

da també a la *Gaceta de la República*, l'1 de febrer de 1938, que creava, també a Barcelona, l'*Agència Filatèlica Oficial*, organisme d'informació al filatelistes i d'intervenció en la creació de les noves emissions¹³. El trasllat del Govern a Barcelona i la creació d'aquesta Agència creiem que foren fets decisius per a la impressió de segells a la capital catalana.

Les dues primeres emissions d'aquest període (15-IV-1938 i 1-VI-1938) foren encarregades als Tallers Rieusset. De fet només van ser tres les emissions impreses per Oliva de Vilanova posades en circulació pel Govern de la República Espanyola.

La primera, datada el 9 d'agost de 1938, fou emesa en homenatge als obrers de Sagunt. Constava de dos segells de valors 45 cts. i 1,25 ptes.¹⁴ Es van tirar 1.000.000 d'efectes de cada valor i, segons dades oficials, se'n van vendre 999.092 i 999.100 exemplars de cada valor, respectivament¹⁵. Com a curiositat, en el 45 cts. es llegeix en el peu d'impremta "OLIVA DE VILANOVA-BARCELONA", mentre que el 1,25 ptes. porta la referència de l'escultura representada, "Agustín Querol Esc. (1886)", a l'esquerra, i, a la dreta, "OLIVA DE VILANOVA".

L'11 d'agost de 1938 es va posar en circulació la sèrie que estímem més famosa de totes les emeses per la impremta: la corresponent al Correu Submarí¹⁶.

Aquesta emissió, promoguda per l'Agència Filatèlica Oficial, va ser la màxima expressió de l'explotació comercial de la Filatèlia, ja que va ser de dubtosa utilització.

L'establiment d'aquest servei submarí va tenir un origen exclusivament filatèlic. De fet, Correus es va veure forçat a donar-li cos nomenant un funcionari per aquest servei. Amb tot, el servei es va reduir a un sol viatge complet, amb sortida de Barcelona la tarda del dia 12 d'agost de 1938 i arribada a Mahó, l'endemà. De tornada, va sortir de Mahó la nit del dia 17 per arribar a Barcelona després de 24 hores de viatge.

La sèrie consta de sis valors (1, 2, 4, 6, 10 i 15 ptes.) que representen un submarí en diverses fases de navegació. Així mateix, tres d'aquests valors (4, 6 i 15 ptes.) varen ser emesos junts en *fulleta* bloc i en colors diferents. En aquesta *fulleta* bloc solament el valor 15 ptes. porta peu d'impremta, "OLIVA DE VILANOVA-BARCELONA"¹⁷. El tiratge d'aquests segells i la quantitat oficialment venuda segons l'AFO fou la següent:

Valor	Tiratge	Venuts
1 pta.	20.000	13.785
2 ptes.	15.000	9.224
4 ptes.	12.000	8.557
6 ptes.	10.000	8.096
10 ptes.	10.000	8.093
15 ptes.	8.000	7.723
25 ptes. (<i>fulleta</i>)	12.500	10.827 ¹⁸

L'última emissió va ser l'1 de setembre de 1938 amb dos segells en homenatge a la 43 Divisió. De valors 25 i 45 cts.¹⁹, es van emetre en la modalitat de dentats i també sense dentar, sense peu d'impremta. El tiratge va ser:

Valor	Tiratge	Venuts
0,25 ptes. dentat	500.000	21.970
0,45 ptes. dentat	500.000	31.098
0,25 ptes. no dentat	500.000	23.187
0,45 ptes. no dentat	500.000	15.639 ²⁰

D'aquesta emissió cal esmentar que la casa Oliva de Vilanova tenia en ús diverses màquines de trepar amb línia i es dóna la peculiaritat que existeixen alguns exemplars d'aquesta sèrie que tenen diferent mida de dentat en els seus quatre costats²¹.

Abans de cloure aquest apartat, convindrà afegir que de totes tres emissions es varen fer multitud de proves prèvies amb diferents tipus de paper i cartolina, generalment com a segells sense dentar. D'aquestes proves en destaca una, corresponent a la *fulleta* de correu submarí, pel fet que el paper utilitzat portava en filigrana (prova d'aigua) "Oliva de Vilanova-Barcelona"²².

Els segells de franquícia de l'Agència Filatèlica Oficial

El dia 6 d'abril de 1938, la *Gaceta de la República* publicava una Ordre ministerial concedint franquícia postal a l'Agència Filatèlica Oficial. L'ordre, signada a Barcelona l'1 d'abril de 1938 pel Director General del Timbre i Monopolios (per delegació signà F. Méndez Aste), diu textualment:

“La naturaleza del cometido asignado a la Agencia Filatélica Oficial obliga a este Organismo del Estado a mantener constante comunicación postal con entidades y particulares dedicados a la filatelia. Por ello y para realizar con toda eficacia su beneficiosa gestión para los intereses del Estado precisa disfrutar del beneficio de franquicia postal i telegráfica... El Ministerio... ha acordado conceder autorización para que franquee su correspondencia con un sello especial y gratuito...”²³.

Aquest segell va ser imprès també per la impremta Oliva de Vilanova i representava el cap de Mercuri i ales del correu. Es van posar en circulació segells dentats de cinc colors diferents, tots sense indicació del valor²⁴.

Projectes de segells

Per acabar, cal fer referència a un conjunt d'emissions que tot i haver estat aprovades pel Govern de la República no vanren arribar a circular. Alguns segells d'aquestes emissions estaven totalment acabats i d'altres estaven en el treball previ de dibuixants i gravadors. La majoria d'aquests segells foren conservats fins bastant

després de la guerra (el 1949 van ser destruïts oficialment). Pel que fa als impresos per Oliva de Vilanova, cal ressenyar dos valors d'una sèrie dedicada al correu aeri de 2 i 5 ptes., tots dos representant un avió en vol, el primer en un cel ennuvolat, l'altre sobrevolant l'aqüeducte de Segòvia; tots dos amb peu d'impremta "Oliva de Vilanova-Barcelona"²⁵.

El projecte d'una emissió dedicada a Beneficència Infantil fou anunciat per la revista *Blanco y Negro*, de Madrid, del 1-X-1938. Posteriorment, l'AFO donava a conèixer el valors previstos i també el tiratge. Tots els valors representaven nens.

Valors previstos	Tiratge
0,25+0,05 ptes.	1.950.000
0,45+0,15 ptes.	2.650.000
0,75+0,25 ptes.	950.000
1,25+0,50 ptes.	500.000
<i>Fulletes</i> amb tots 4 segells	100.000

Aquesta emissió tenia de ser impresa en gravat al buit per Oliva de Vilanova, i ho va ser en part. Es volia posar en circulació el 15-XII-1938 amb validesa fins el 15-I-1939, però segurament els esdeveniments anaren més de presa que la disponibilitat dels segells²⁶.

Notes i referències bibliogràfiques

¹ *Diccionari Biogràfic*. Albertí Editor. Vol. III. Barcelona, 1969. Pàg. 362.

² Comas i Güell, Montserrat: *La Biblioteca Museu Balaguer i Joan Oliva i Milà, Bibliotecari*. Revista de Catalunya, (53) 154/159 (1991).

³ Virella i Bloda, Albert: *Els Oliva de Vilanova*. Butlletí de la Bibliotec-Museu Balaguer 1983-85. VI època. Vilanova i la Geltrú. Pàg. 159/169.

⁴ Ex-libris. Quaderns d'investigació ex-librística. Núm. 4-5. Desembre 1990-juny 1991. Barcelona. Monogràfic dedicat a E.C. Ricart.

⁵ Entrevista realitzada per Del Arco a Demetri Oliva publicada a la secció "Vd. dirá", del *Diario de Barcelona* del 6-V-1950, pàg. 4.

⁶ En una carta de Víctor Oliva a Enric-C. Ricart datada el 10 de juny de 1938 es llegeix textualment: "M'estic venent la

col·lecció de segells per a poguer comprar articles de menjar". Epistolari de Víctor Oliva a Ricart, núm. 610. Biblioteca-Museu Balaguer.

⁷ Martínez-Pinna, Alvaro: *Manual de las Emisiones de los sellos de España. Años 1931/1939*. Ed. Edifil. T. I. Pàg. 287/294.

⁸ *Catálogo unificado de sellos de España 1980*. EDIFIL. Pàg. 127/132.

⁹ Op. cit. ⁷, pàg. 290.

¹⁰ Abans de la Guerra Civil ja s'havien imprès alguns segells de correus en altres empreses de forra l'estat. Poden destacar els impresos per Waterlow & Sons Ltd. de Londres. Es pot afirmar que ho foren per qüestió de qualitat i per donar relleu a algunes emissions en l'època del regnat d'Alfons XIII.

¹¹ En plena Guerra Civil, així com immediatament després, també foren utilitzades

altres empreses tant del territori espanyol, de les que podem destacar el taller Riuesset de Barcelona i Hijos de Fournier a Burgos i Vitòria, com estrangeres, com Orell Fusoli de Zurich i Enschede en Zoen de Haarlem-Holand, ja fos pel Govern Republicà com pel Govern de Burgos.

¹² Martínez-Pinna, Alvaro: *Manual de las Emisiones de los sellos de España. Años 1931/1939*. Ed. Edifil. T. II. Pàg. 17/18.

¹³ Op. cit. ¹², pàg. 42.

¹⁴ Op. cit. ⁸, pàg. 40.

¹⁵ Op. cit. ¹², pàg. 49.

¹⁶ Op. cit. ⁸, pàg. 41.

¹⁷ Op. cit. ¹², pàg. 192/223.

¹⁸ Op. cit. ¹², pàg. 49.

¹⁹ Op. cit. ⁸, pàg. 41.

²⁰ Op. cit. ¹², pàg. 49.

²¹ Op. cit. ¹², pàg. 223/229.

²² Op. cit. ¹², pàg. 214.

²³ Op. cit. ¹², pàg. 44.

²⁴ Gálvez Rodríguez, Manuel: *Catálogo de sellos de España. Edición 1946*. Pàg. 93.

²⁵ Op. cit. ¹², pàg. 256/260.

²⁶ Op. cit. ¹², pàg. 260/261.

---

*EL SEGÜENT NÚMERO DE REEMBRES
SERÀ UN MONOGRÀFIC DEDICAT A
ENRIC-CRISTÒFOR RICART
EN COMMEMORACIÓ DEL CENTENARI
DEL SEU NAIXEMENT*